

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

_____ О.С. Яра

" ____ " _____ 2021 року

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства

Протокол № 11 від 25.05.2021 р.

Завідувач кафедри

_____ В. В. Ладиченко

”РОЗГЛЯНУТО ”

Гарант ОП

081- Право

_____ Л.О. Панькова

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Міжнародне право енергетичної безпеки

спеціальність 081 - Право

освітня програма 08 – Право

Факультет (ННІ) ННІ Неперервної освіти і туризму

Розробники: професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства,
д.ю.н., доцент Шульга Євгеній Вікторович

Київ 2021

**1. Опис навчальної дисципліни
«Міжнародне право енергетичної безпеки»**

Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь		
Освітній ступінь	«Бакалавр»	
Галузь знань	08 – «Право»	
Спеціальність	081 – «Право»	
Характеристика навчальної дисципліни		
	ПК	СК
Вид	Нормативна	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота)	-	
Форма контролю	Залік	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)		3
Семестр		6
Лекційні заняття		4
Практичні, семінарські заняття		4
Лабораторні заняття		
Самостійна робота		112
Індивідуальні завдання		
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання		4

1. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Мета **курсу** полягає у ознайомленні студентів-правознавців з міжнародно-правовим досвідом забезпечення енергетичної безпеки.

Завдання **курсу** «Міжнародне право енергетичної безпеки» є вивчення системи знань про основи організації та здійснення міжнародно-правового забезпечення енергетичної безпеки.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: - основні категорії енергетичної безпеки; - особливості системи енергетичної безпеки; - принципи енергетичної безпеки.

вміти: - складати та узгоджувати план власного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами (ПРН7); - вміти працювати з спеціальною міжнародно-правовою літературою і використовувати ці різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних явищ у енергетичних правовідносинах (ПРН8), крім того належно використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності (ПРН14); - оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи врегульовані правом відносини у сфері енергетики (ПРН6); - виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи та міжнародних актів (ПРН18).

володіти:

- володіти базовими навичками риторики (ПРН11), спілкуватися державною мовою, як усно, так і письмово, правильно вживаючи правову термінологію (ПРН10);

- використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології і бази даних **адміністративно правового та транспортного характеру (ПРН15)**

мати:

- досвід аналізу наукової та спеціальної літератури з дисципліни «Міжнародне право енергетичної безпеки»;

- високий рівень правової свідомості і культури, поваги до права, нетерпимість до його порушення;

бути ознайомленим:

- з основними напрямками розвитку вітчизняної та зарубіжної науки в галузі міжнародного права енергетичної безпеки;

- з головними проблемами формування правової системи суспільства;

- досвідом вирішення правових проблем та колізій;

- з головними проблемами співвідношення національного та міжнародного права.

Вимоги до результатів засвоєння дисципліни

(універсальні, загальні та спеціальні компетенції)

Набуття компетентностей:

загальні компетентності (ЗК): передбачають формування світоглядних та морально-етичних цінностей, широку соціально-гуманітарну ерудованість і усвідомлення мультикультурного розмаїття сучасного життя, зокрема:

- здатність до абстрактного, логічного та критичного мислення, аналізу та синтезу;

- здатність застосовувати знання в професійній діяльності у стандартних та окремих нестандартних ситуаціях;

- уміння планувати, організовувати і контролювати свою діяльність;

- знання і розуміння природи етичних стандартів, у тому числі етичних стандартів правничої професії та здатність діяти на їх основі;

- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

- здатність спілкуватися іноземною мовою як усно, так і письмово, у тому числі у професійній сфері;

- вміння грамотно і точно формулювати та висловлювати свої позиції, належним чином їх обґрунтовувати, брати участь в аргументованій професійній дискусії;
- навички збору і аналізу інформації з національних і міжнародних джерел, оцінка її достовірності, використання сучасних інформаційних технологій і баз даних;
- здатність до проведення аналізу фактів, подій, явищ та процесів;
- здатність бути критичним і самокритичним, визнавати та виправляти власні помилки;
- здатність до творчого мислення і генерування нових ідей;
- вміння працювати самостійно, працювати у команді колег за фахом, а також із залученням експертів з інших галузей знань;
- здатність приймати неупереджені і мотивовані рішення;
- здатність визначати інтереси і мотиви поведінки інших осіб;
- вміння примирювати сторони з протилежними інтересами;
- здатність вчитися, виявляти прогалини у власних знаннях і оволодівати новими знаннями, усвідомлювати необхідність у навчанні протягом усього життя;
- вміння визначити пріоритети та проявляти наполегливість у досягненні поставлених завдань і виконанні взятих зобов'язань;
- здатність проявляти добросовісність, дисциплінованість, пунктуальність та відповідальність;
- здатність до ініціативності у практичній діяльності, уміння оперативно реагувати на зміни;
- цінування різноманітності і мультикультурності та повага до них;
- прагнення до збереження навколишнього середовища;
- здатність поважати гендерну рівність;
- прагнення до утвердження академічної доброчесності.

фахові (спеціальні) компетентності (ФК): Освітній процес зі спеціальності повинен формувати широкий спектр теоретичних і прикладних знань про природу і призначення права, його принципи та зміст, а також уміння і навичок у процесі правозастосування, зокрема:

- знання основ теорії та філософії права, структури правничої професії та її ролі у суспільстві;
- знання історії права та устрою держави;
- знання стандартів правничої професії;
- знання міжнародних стандартів прав людини;
- знання Конвенції з захисту прав людини та основоположних свобод та прецедентної практики Європейського суду з прав людини;
- знання основ міжнародного публічного права;
- знання основ права Ради Європи та права Європейського Союзу;
- знання засад і принципів національного права, а також змісту правових інститутів таких фундаментальних галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право; кримінальне і кримінальне процесуальне право;
- навички реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права;
- уміння застосовувати знання у практичній діяльності при моделюванні правових ситуацій;
- здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти;
- здатність аналізувати правові проблеми та формувати правові позиції;
- здатність застосовувати юридичну аргументацію;
- здатність виявляти проблеми правового регулювання і пропонувати способи їх вирішення, включаючи подолання юридичної невизначеності;
- навички логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення;
- навички консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації;
- навички самостійної підготовки проектів актів правозастосування;
- здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

1. Програма та структура навчальної дисципліни для:

- повного терміну денної (заочної) форми навчання;
- скороченого терміну денної (заочної) форми навчання.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							Заочна форма						
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	П	ла б	ін д	с.р .		Л	п	ла б	Ін д	с.р .	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Змістовий модуль 1. Назва														
Тема 1. Передумови інтернаціоналізації співробітництва в енергетичній сфері. Поняття енергії та енергетичної безпеки.													20	
Тема 2. Міжнародне енергетичне право та місце міжнародного енергетичного права: поняття та джерела.									2	2			20	
Разом за змістовим модулем 1	4							2						
Змістовий модуль 2. Назва														
Тема 1. Суб'єкти міжнародного права енергетичної безпеки									2	2			20	
Тема 2. Стратегія енергетичної безпеки ЄС													30	
Тема 3. Правове забезпечення енергетичної безпеки в Україні													22	
Разом за змістовим модулем 2									4	4			72	

<i>Усього годин</i>	80						2					
Курсовий проект (робота) з _____ _____ _____ <i>(якщо є в робочому навчальному плані)</i>		-	-	-		-		-	-	-		-
<i>Усього годин</i>	120						8				112	

1. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

2. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Передумови інтернаціоналізації співробітництва в енергетичній сфері. Поняття енергії та енергетичної безпеки.	10
2	Міжнародне енергетичне право та місце міжнародного енергетичного права: поняття та джерела.	10
3	Суб'єкти міжнародного права енергетичної безпеки	10
4	Стратегія енергетичної безпеки ЄС	10
5	Правове забезпечення енергетичної безпеки в Україні	10

3. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

7. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами.

1. Охарактеризуйте поняття та види джерел енергії. Дайте аналіз основним видам енергоресурсів.

2. Дайте поняття паливно-енергетичних ресурсів, їх характеристика.

3. Проаналізуйте структуру ПЕК (паливно-енергетичний комплекс) України.

4. Поняття Енергетичного права. Місце Енергетичного права в системі права України.

5. Взаємозв'язок Енергетичного права з іншими галузями права (АП, ЦП, ГП, КП).

6. Предмет, метод та система Енергетичного права.

7. Поняття джерел Енергетичного права, їх особливості та класифікація.

8. Розкрийте систему законів, що регулюють правовідносини в енергетиці.

9. Розкрийте смисл підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини в енергетиці.

10. Розкрийте сферу дії Закону України "Про електроенергетику".

11. Закон України "Про альтернативні джерела енергії": структура, зміст, основні положення.

12. Закон України "Про альтернативні види палива": структура, зміст, основні положення.

13. Закон України "Про нафту і газ": структура, зміст, основні положення.

14. Закон України "Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу": структура, зміст, основні положення.

15. Закон України "Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в особливий період": структура, зміст, основні положення.

16. Закон України "Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу": структура, зміст, основні положення.

17. Поняття, особливості управління та розвитку об'єднаною енергетичною системою

України. Її функціонування в особливий період.

18. Розкрийте особливості регулювання відносин в електроенергетиці. Охарактеризуйте об'єкти та суб'єкти електроенергетики. Особливості права власності в електроенергетиці.

19. Наведіть принципи державної політики в електроенергетиці. Державне управління та нагляд (контроль) в електроенергетиці.

20. Охарактеризуйте загальні аспекти державного регулювання діяльності в електроенергетиці.

21. Розкрийте питання ліцензування діяльності в електроенергетиці.

22. Охарактеризуйте оптовий ринок електричної енергії України та розкрийте порядок проведення розрахунків на оптовому ринку електричної енергії.

23. Сформулюйте загальні принципи встановлення тарифів на енергію та особливості антимонопольних обмежень в сфері електроенергетики.

24. Охарактеризуйте поняття, величину та коефіцієнт "зеленого" тарифу.

25. Дайте характеристику питанням охорони об'єктів електроенергетики та охорони навколишнього природного середовища.

26. Наведіть особливості умов праці та застосування страйків в електроенергетиці.

27. Розкрийте питання забезпечення енергопостачання в умовах надзвичайного стану та особливого періоду, дайте визначення надзвичайній ситуації в державі.

28. Сформулюйте права, обов'язки та охарактеризуйте відповідальність енергопостачальників.

29. Наведіть права, обов'язки та підстави відповідальності споживачів енергії.

30. Сформулюйте види правопорушень та види відповідальності за порушення законодавства про електроенергетику.

31. Розкрийте зміст, структуру та склад законодавства про енергозбереження.

32. Розкрийте завдання законодавства про енергозбереження та охарактеризуйте основні принципи державної політики енергозбереження.

33. Дайте характеристику об'єктам і суб'єктам правового регулювання відносин в сфері енергозбереження.

34. Сформулюйте види правопорушень та види відповідальності за порушення законодавства про енергозбереження.

35. Поняття енергозбереження. Мета і завдання економічного механізму енергозбереження. Пріоритетні напрями енергозбереження.

36. Особливості управління у сфері енергозбереження. Державне управління у сфері енергозбереження. Державний контроль у сфері енергозбереження.

37. Розкрийте економічні заходи для забезпечення енергозбереження та сформулюйте шляхи стимулювання енергозбереження.

38. Проаналізуйте джерела формування Державного фонду енергозбереження. Наведіть заходи, завдяки яким можливе зниження енергоємності.

39. Охарактеризуйте взаємну економічну відповідальність постачальників і споживачів ПЕР.

40. Охарактеризуйте питання міжнародного співробітництва України у сфері електроенергетики та енергозбереження.

41. Позичування України на міжнародних енергетичних ринках. Переваги, недоліки та структура ПЕК.

42. Охарактеризуйте сучасний стан та структуру власності в електроенергетичній галузі (теплові електростанції, гідроелектростанції, атомні електростанції, вітрові електростанції, об'єднана енергетична система України). Проблеми та перспективи розвитку електроенергетичної галузі.

43. Охарактеризуйте сучасний стан та структуру власності в паливній промисловості (вугільна промисловість, нафтогазовий комплекс, атомна промисловість, біопаливна промисловість). Висновки, проблеми та перспективи розвитку паливної промисловості.

44. Проаналізуйте принципи державної політики в ПЕК (в електроенергетиці, з

енергозбереження, у сфері теплопостачання, в нафтогазовій галузі, у сфері альтернативних джерел енергії, у сфері використання когенераційних установок).

45. Державне управління, нагляд та регулювання діяльності в ПЕК (в електроенергетиці, з енергозбереження, у сфері теплопостачання, в нафтогазовій галузі, у сфері альтернативних видів палива, у сфері альтернативних джерел енергії, у сфері використання когенераційних установок).

46. Наведіть класифікацію органів, що здійснюють управління ПЕК, проаналізуйте їхню роль в управлінні енергетичною галуззю.

47. Проаналізуйте компетенції Верховної Ради України в управлінні ПЕК.

48. Проаналізуйте повноваження Кабінету Міністрів України щодо державного управління та регулювання ПЕК.

49. Проаналізуйте основні повноваження Міненерговугілля України в ПЕК.

50. Сформулюйте основні завдання та повноваження НКРЕКП (Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах і енергетики та комунальних послуг) України.

51. Розкрийте повноваження Голови НКРЕКП України та особливості роботи НКРЕКП України.

52. Сформулюйте основні завдання та права Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України.

53. Розкрийте повноваження Голови Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України.

54. Правовий статус Державної інспекції ядерного регулювання України. Повноваження Голови Державної інспекції ядерного регулювання України.

55. Завдання, склад та повноваження Державної інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії (Держенергонагляд).

56. Правовий статус Головного державного інспектора України з енергетичного нагляду.

57. Сформулюйте основні завдання та порядок здійснення державного нагляду в електроенергетиці.

58. Розкрийте основні функції Державної інспекції з ЕЕСМ (експлуатації електричних станцій і мереж.).

59. Сформулюйте права державних інспекторів з ЕЕСМ.

60. Розкрийте повноваження Державного підприємства, що здійснює централізоване диспетчерське оперативно-технологічне управління об'єднаною енергетичною системою України.

61. Проаналізуйте повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в регулюванні режимів енергоспоживання.

62. Охарактеризуйте визначення, мету, основні завдання державної експертизи з енергозбереження.

63. Наведіть порядок проведення державної експертизи з енергозбереження об'єктів, які підлягають експертизі.

64. Завдання, склад та повноваження Державної інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії (Держенергонагляд).

65. Сформулюйте основні завдання державного нагляду в електроенергетиці та охарактеризуйте Державну інспекцію з ЕЕСМ (експлуатації електричних станцій і мереж.).

66. Розкрийте основні функції Державної інспекції з ЕЕСМ.

67. Сформулюйте права державних інспекторів з ЕЕСМ.

68. Сформулюйте підстави для застосування санкцій на суб'єктів господарювання за порушення законодавства про електроенергетику.

69. Розкрийте порядок накладення на суб'єктів господарювання штрафів за порушення законодавства в галузі електроенергетики та сфері теплопостачання.

70. Наведіть загальні положення порядку застосування санкцій за порушення законодавства про електроенергетику.

71. Охарактеризуйте порядок призначення керуючого (тимчасової адміністрації) для

управління енергопостачальником.

72. Наведіть умови зупинення та анулювання дії ліцензії на провадження підприємницької діяльності з постачання електричної енергії на відповідній території.

73. Сформулюйте випадки зупинення дії та анулювання ліцензії із здійснення підприємницької діяльності з постачання електроенергії за врегульованим тарифом.

74. Розкрийте особливості адміністративної відповідальності за недотримання вимог щодо ефективного використання ПЕР.

75. Охарактеризуйте Правила користування електричною енергією для населення.

76. Сформулюйте основні положення Енергетичної стратегії України на період до 2030

р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ			
ОКР «Бакалавр» напрямок підготовки / спеціальність «Право»	Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства 2021 – 2022 навч. р.	ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1 з дисципліни «Міжнародне енергетичне право»	Затверджую зав. кафедри Ладиченко В.В. _____ 2021 р.
<i>Екзаменаційні запитання</i>			
1. Охарактеризуйте поняття та види джерел енергії. Дайте аналіз основним видам енергоресурсів.			
2. Сформулюйте основні завдання та порядок здійснення державного нагляду в електроенергетиці.			
<i>Тестові завдання різних типів</i>			
1. Головною метою міжнародного енергетичного права як окремого комплексу міжнародно-правових норм є: Виберіть одну: а. створення альтернативних енергетичних ресурсів б. забезпечення безперервності постачання енергетичних ресурсів	6. Міжнародне енергетичне право тісно пов'язане і взаємодіє з такими галузями міжнародного права як Виберіть одну або більше: а. міжнародне економічне право б. міжнародне право навколишнього середовища с. право СОТ		
2. Джерелами міжнародного енергетичного права є Виберіть одну або більше: а. міжнародний трактат б. міжнародний звичай с. міжнародний договір	7. Об'єктом міжнародного енергетичного права є Виберіть одну: а. енергетичні ресурси б. ресурси с. блага		
3. Енергетичне Співтовариство складається з наступних інституцій Виберіть одну або більше: а. Рада регуляторних органів б. Консільїум з електроенергетики с. Рада Міністрів д. Постійно діюча група високого рівня	8. Об'єктом міжнародного енергетичного права є Виберіть одну: а. енергетичні ресурси б. ресурси с. блага		
4. Міжнародне енергетичне право- це Виберіть одну: а. самостійна галузь б. підгалузь економічного права	9. Перша газова директива Виберіть одну: а. директива 100/30/ЕС про єдині правила для внутрішнього ринку природного газу б. директива 98/30/ЕС про єдині правила для внутрішнього ринку природного газу с. директива 98/30/ЕС про єдині правила для внутрішнього ринку		
5. Міжнародне енергетичне право охоплює два аспекти:	10. Положення ДЕХ врегульовують такі широкі сфери:		

Виберіть одну або більше: а. соціальний б. економічний с. безпековий	Виберіть одну або більше: а. обмеження транзиту енергоресурсів через трубопроводи та їхні мережі б. захист і сприяння іноземним інвестиціям у галузі енергетики, засновані на поширенні національного режиму або режиму найбільшого сприяння с. вільна торгівля енергетичними ресурсами та матеріалами, заснована на правилах Світової організації торгівлі
(підпис)	Є.В. Шульга

8. Методи навчання.

При викладанні навчальної дисципліни «Муніципальне право» використовуються такі групи методів навчання, як: 1) **методи за джерелами знань** – словесні (бесіда, лекція, інструктаж, робота з книгою, репродуктивний метод), наочні (демонстрація, ілюстрація), практичні (практична робота, вправи); 2) **методи навчання за характером логіки пізнання** (індуктивний, дедуктивний); 3) **методи навчання за рівнем самостійної розумово-пізнавальної діяльності** (проблемний виклад, частково-пошуковий метод, дослідницький метод, метод проблемного викладання).

Бесіда передбачає використання попереднього досвіду студентів з певної галузі знань і на основі цього приведення їх за допомогою діалогу до усвідомлення нових явищ, понять або відтворення вже наявних. З цього погляду виділяють два види бесіди: евристичну й репродуктивну. За місцем у навчальному процесі розрізняють вступну, поточну й підсумкову бесіди.

Лекція — це метод, за допомогою якого педагог у словесній формі розкриває сутність наукових понять, явищ, процесів, логічно пов'язаних, об'єднаних загальною темою. Лекція використовується, як правило, у вищих навчальних закладах і старших класах загальноосвітньої школи.

Важливе місце у навчальному процесі займає **інструктаж**. Він передбачає розкриття норм поведінки, особливостей використання методів і навчальних засобів, дотримання правил безпеки під час виконання навчальних операцій. Це важливий етап в оволодінні методами самостійної пізнавальної діяльності. Адже важливо, щоб студенти розуміли не лише, що треба робити, а і як це робити.

Чільне місце серед групи словесних методів посідає метод **роботи з книгою**. Віднесення його до цієї групи дещо умовне. Студенти мають розуміти, що основне джерело отримання наукової інформації — не викладач, а книга. Відтак важливо навчити студентів методів і засобів самостійної роботи з книгою: читання, переказу, виписування, складання плану, рецензування, конспектування, виготовлення таблиць, схем, графіків та ін.

Репродуктивний метод. До нього відносять застосування вивченого матеріалу на основі зразка або правила. Діяльність тих, хто навчається, має алгоритмічний характер, тобто провадиться за інструкціями, правилами в аналогічних, схожих зі зразком, ситуаціях.

Ефективне навчання неможливе без широкого використання наочних методів. Вони зумовлені діалектичними закономірностями пізнання і психологічними особливостями сприймання. Наочні методи передбачають насамперед використання демонстрації та ілюстрації. При цьому варто зауважити, що ці методи можуть застосовуватись як прийоми реалізації вимог інших методів.

Демонстрація — це метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у природі, динаміці.

Ілюстрація — метод навчання, за якого предмети і процеси розкриваються через їх символічне зображення (світлина, малюнки, схеми, графіки та ін.).

Практична робота спрямована на використання набутих знань у розв'язанні практичних завдань. У навчальній практиці значне місце відводиться вправам. **Вправа** — це метод навчання, сутність якого полягає у цілеспрямованому, багаторазовому повторенні студентами окремих дій чи операцій з метою формування умінь та навичок.

Індуктивний метод — це шлях вивчення предметів, явищ від одиничного до загального. У результаті розуміння сутності ознак, властивостей одиничних предметів чи явищ, понять є можливість усвідомити істотні, типові закономірності чи властивості однопорядкових предметів або явищ. Проте, використовуючи індуктивний метод, варто не змушувати студентів завчати велику кількість одиничних понять, а лише ту інформацію, що дасть змогу виділити у споріднених поняттях суттєве, загальне, типове.

Дедуктивний метод, навпаки, базується на вивченні навчального матеріалу від загального до окремого, одиничного. Студенти ознайомлюються із загальною закономірністю, а потім на основі цієї закономірності, правила, закону характеризуються інші явища, предмети. Індуктивний і дедуктивний методи перебувають у діалектичному взаємозв'язку.

Методи навчання за логічними ознаками не відокремлені від методів навчання за джерелами знань. У процесі використання словесних, практичних та наочних методів викладач і студенти не можуть обійтися без індукції, дедукції аналізу й синтезу.

Проблемний виклад передбачає створення викладачем проблемної ситуації, допомоги студентам у виділенні та "прийнятті" проблемного завдання, використанні словесних методів (лекції, пояснення) для активізації мисленнєвої діяльності студентів, спрямованої на задоволення пізнавального інтересу шляхом отримання нової інформації.

Частково-пошуковий метод включає студентів у пошук шляхів, прийомів і засобів розв'язання пізнавального завдання. Для забезпечення дієвості цього методу необхідно створити проблемну ситуацію і спонукати студентів до розуміння і "прийняття" пізнавального завдання; керувати ходом пошукової мисленнєвої діяльності студентів з використанням системи логічно вмотивованих запитань; стимулювати і схвалювати пізнавальну діяльність студентів у процесі розв'язання навчальних завдань; аналізувати успіхи і помилки, труднощі.

Дослідницький метод спрямований на включення студентів у самостійне розв'язання пізнавального завдання з використанням необхідного обладнання. Для ефективності цього методу варто дотримуватися низки вимог: створення проблемної ситуації; керівництво студентами при виділенні пізнавального завдання; спонукання студентів до пошуків гіпотези, перевірки її достовірності; надання допомоги у пошуках ефективних методів і резерву знань, необхідних для розв'язання задачі; орієнтація студентів на проведення досліджень і систематизація результатів проведеної роботи; включення студентів у самостійний аналіз перебігу та результатів проведеної роботи.

Пояснювально-демонстраційний метод. Студенти отримують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури, через екранний посібник у "готовому" вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, студенти діють у рамках репродуктивного (відтворювального) мислення. У ВНЗ цей метод набуває найширшого застосування для передавання великого масиву інформації.

Метод проблемного викладання. Використовуючи різноманітні джерела та засоби, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доведень, порівнюючи погляди, різноманітні підходи, показує способи розв'язання поставленого завдання. Студенти стають свідками і співучасниками наукового пошуку. І в минулому, і нині такий підхід широко застосовується.

Форми контролю

За кредитно-модульною системою викладення навчальної дисципліни «Порівняльне правознавство» застосовуються такі основні види контролю знань:

- **поточний контроль** – систематично на різних навчальних заняттях впродовж семестру у формах:
  - усне опитування;
  - письмові контрольні експрес-роботи;
  - тестовий контроль;
- **модульний контроль** – двічі на семестр;
- **підсумковий контроль** – у кінці семестру після вивчення навчальної дисципліни у формі заліку.

Розподіл балів, які отримують студенти. Оцінювання знань студента відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України» (наказ про уведення в дію від 27.12.2019 р. № 1371)

Рейтинг студента, Бали	Оцінка національна за результати складання	
	Екзаменів	Заліків
90-100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{ат}}$.

11. Методичне забезпечення

1. Шульга Є.В. Міжнародне право енергетичної безпеки: навчальний посібник для студентів юридичного факультету. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ. 2019. – 232 с.

12. Рекомендована література

– основна

1. Bradbrook A. Energy Law as an Academic Discipline / Adrian J. Bradbrook. Journal of Energy and Natural Resources Law, Volume 14 (2), 1996. Д. 203.
2. Redgwell C. International Regulation of Energy Activities / Catherine Redgwell // Energy Law in Europe / [Ed. Martha M. Roggenkamp, Anita Rønne, Catherine Redgwell, Iñigo del Guayo.] Oxford : Oxford University Press, 2001. P. 35.
3. Judgment in the Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of Congo v. Uganda) 244, 19 December 2005
4. Sands P. Principles of International Environmental Law / Phillipe Sands. 2nd ed. Cambridge University Press, 2003. P. 456. 9
5. Konoplyanik A., Walde T. Energy Charter Treaty and its Role in International Energy / Andrei Konoplyanik and Thomas Walde // Journal of Energy & Natural Resources Law. Vol. 24. No 4. 2006. P. 523-558. 10
6. Международное атомное право/ [Отв. ред. А.И. Йойрыш]. – М.: Наука, 1987. – С. 14.
7. Redgwell C. International Regulation of Energy Activities. P. 35.
8. Decision of the Council establishing an International Energy Agency of the Organisation of November 15, 1974 № C(74)203/FINAL.
9. Agreement on an International Energy Program of November 18, 1974 (amended May 9, 2014).

10. Energy Technology Initiatives 2013. Implementation through Multilateral Co-operation. – Second edition. – OECD/IEA, 2013. – 114 p.
11. Сидорович В. Мировая энергетическая революция: Как возобновляемые источники энергии изменят наш мир / В. Сидорович. – М. : Альпина Паблишер, 2015 – 208 с.
12. Кориневич А.О. Міжнародне енергетичне право як напрям досліджень у сучасній англомовній юридичній літературі / Антон Олександрович Кориневич. – Український часопис міжнародного права, № 3/2007. – С. 19 – 25.
13. Кориневич А. О. Правові засади функціонування внутрішнього енергетичного ринку Європейського Союзу / Антон Олександрович Кориневич. – Порівняльно-правові дослідження, № 2, 2009. – С. 67 – 72.
14. Кориневич А.О. Міжнародне енергетичне право як нове явище у сучасному міжнародному праві / Антон Олександрович Кориневич. – Часопис Київського університету права, № 2010/2. – С. 320 – 324.
15. Кориневич А.О. Міжнародні спори щодо енергетичних ресурсів у практиці Міжнародного Суду ООН / Антон Олександрович Кориневич. – Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць. Випуск № 42. – Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія»; Південноукраїнський центр гендерних проблем, 2011. – С. 145 – 159.
16. Кузык Б. Н. Глобальная энергоэкологическая революция XXI века /Кузык Б. Н., Яковец Ю. В. – М.: Институт экономических стратегий, 2007. – 198 с.
17. Кеннеди Р. Ф. мл. Энергия, нефть и независимость / Кеннеди Роберт Ф. мл.; пер. с англ. и прим. Е. А. Высторобца // Экология: синтез естественно-научного, технического и гуманитарного знания: материалы III Всерос. науч.-практ. форума (Саратов, 10-12 октября 2012 г.) и I Школы интерэкоправа (Саратов, 11-12 октября 2012 г.) / [редкол. А. В. Иванов, И. А. Яшков, Е. А. Высторобец и др.]; Сарат. гос. тех. ун-т им. Ю. А. Гагарина. – Саратов: Изд-во ЕврАзНИИПП, 2012. – С. 411-415.
18. Васильева М. И. Природноресурсовые факторы энергетики в российском законодательстве / Мария Ивановна Васильева // Энергетическое право. – 2010. – № 1.
19. Redgwell Catherine. International Regulation of Energy Activities, in: Roggenkamp Martha M., Redgwell et. all (Eds) EU Energy Law. – Oxford: OUP 2001/2002.
20. Конвенция ООН по морскому праву 1982 года, Монтего Бэй, Ямайка, 10.12.1982 // Издание ООН. United Nations Treaty Series. – 1994. – Vol. 1838, I-31363. – P. 179-370.
21. Кожухова А. А. К вопросу о становлении энергетического права как комплексной отрасли / Анастасия Алексеевна Кожухова // Митна справа. – 2009. – № 4 (64). – С. 90.
22. Жукова И. С. О международном энергетическом праве как отрасли международного права / Инна Сергеевна Жукова // Вестник ОГУ. – 2010 (февраль). – № 2 (108). – С. 49-50.
23. Корсунський С. В. Енергетична дипломатія : навч. посіб. / С. В. Корсунський. - К. : Вища шк., 2008. - 159 с.
24. Романюк Н. І. Європейське енергетичне співтовариство: особливості функціонування та розвитку / Н. І. Романюк // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. - 2011. - № 20. - С. 63-67.
- **допоміжна:**
1. Петров Р. А. Правова природа "Acquis" Європейського Союзу та його транспозиція у правовій системі третіх країн : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11 / Р. А. Петров; ВР України, Ін-т законодавства ВР України. - Київ, 2014. - 38 с.
2. Стокгольмська Декларація (Щодо питань навколишнього середовища): Міжнародний документ ООН від 16.06.1972 р.
3. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку): Міжнародний документ ООН від 14.06.1992 р.
4. Енергетичне право України: еколого-правові аспекти : навч.-метод. посіб. / уклад.: Г. В. Анісімова; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків : Право, 2015. - 202 с.
5. Денисюк С. П. Особливості реалізації політики енергоефективності - пріоритети України / С. П. Денисюк // Енергетика: економіка, технології, екол.. - 2013. - № 3. - С. 7-20.

6. Енергетична безпека України: чинники впливу, тенденції розвитку / ред.: М. П. Ковалик; НАН України. - К., 1998. - 159 с.
7. Міжнародна конференція "Енергетична безпека Європи. Погляд у XXI століття" = International Conference "Energy Security of Europe. Look into the XXI Century : Пр., 22 - 25 трав. 2001, Київ. - К. : Укр. енциклопед. знання, 2001. - 240 с.
8. Гладій М. В. Енергетична безпека України / М. В. Гладій, Р. А. Іванух // Регіон. економіка. - 2001. - № 4. - С. 7-17.
9. Енергетична безпека Європи XXI століття. Євразійські енергетичні коридори : Зб. пр. VIII Міжнар. конф., 25 - 27 трав. 2005 р., м. Київ / ред.: І. М. Карп; "Енергетична безпека Європи XXI століття. Євразійські енергетичні коридори", міжнародна конференція (8+ 2005+ Київ). - К., 2005. - 80 с.
10. Стогній Б. С. Енергетична безпека України. Світові та національні виклики / Б. С. Стогній, О. В. Кириленко, С. П. Денисюк; Від-ня фіз.-техн. пробл. енергетики НАН України. - К. : Укр. енциклопед. знання, 2006. - 408 с.
11. Бжуска Я. Енергетична політика Європейського Союзу як стимулятор інноваційної економіки / Я. Бжуска, Й. Пика // Вісн. Нац. ун-ту "Львів. політехніка". - 2008. - № 628. - С. 387-392.
12. Ксьонзенко В. П. Енергетична безпека як визначальний чинник економічної незалежності України : Автореф. дис... канд. екон. наук : 08.01.01 / В. П. Ксьонзенко; Київ. нац. екон. ун-т. - К., 2001. - 16 с.
13. Єнько Є. Ю. Зовнішні аспекти енергетичної політики України : автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / Є. Ю. Єнько; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Ін-т міжнар. відносин. - К., 2009. - 21 с.
14. Енергетична стратегія України на період до 2030 р.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від від 24 липня 2013 р. № 1071-р / Урядовий кур'єр. – 2014 – № 17.
15. Глобальна енергетична безпека: проблеми і шляхи розв'язання / В. Фортов, А. Макаров, Т. Митрова // Вісн. НАН України. — 2007. — N 8.
16. Свірчевська Ю. А Сутність енергетичної безпеки країни та чинники, що на неї впливають / Ю. А Свірчевська // Екополітика і екогеодинаміка регіонів. – 2014. - № 2

13. Інформаційні ресурси:

Сайти державних органів влади України

<http://www.president.gov.ua> - Президент України

Законодавча влада України

<http://portal.rada.gov.ua> - Верховна Рада України

<http://www.ombudsman.gov.ua/>- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Виконавча влада України

<http://www.kmu.gov.ua/control> - Кабінет Міністрів України

<http://children.kmu.gov.ua/> - Урядовий сайт для юних громадян

Міністерства України

<http://www.minjust.gov.ua/> - Міністерство юстиції України

<http://www.mon.gov.ua> - Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

<http://mfa.gov.ua/ua> - Міністерство закордонних справ України

Судова влада України

<http://www.ccu.gov.ua/uk/index> - Конституційний Суд України

<http://www.scourt.gov.ua> - Верховний Суд України

<http://www.arbitr.gov.ua> - Вищий Господарський Суд України

<http://www.vasu.gov.ua> - Вищий Адміністративний Суд України

Конституційні органи

<http://www.gp.gov.ua/> - Генеральна прокуратура України

<http://www.vru.gov.ua> - Вища рада юстиції України

<http://www.bank.gov.ua> - Національний банк України

Правові та економічні видання

<http://uamedia.visti.net/golos> - Газета «Голос України».

<http://uamedia.visti.net/uk> - Газета «Урядовий кур'єр».

<http://www.visnuk.com.ua> - Вісник податкової служби України.

<http://www.vobu.com.ua> - всеукраїнська професійна газета «Все про бухгалтерський облік».

<http://www.byhgalter.com> - бухгалтерський облік в Україні. Практична бухгалтерія доступно та зрозуміло.

Правові професійні системи

<http://www.nau.kiev.ua/index.php?page=links>. – Правова професійна система Мега-НаУ

<http://ovu.com.ua/> - Бюлетень «Офіційний вісник України» (Електронний варіант) Міністерства юстиції України..

<http://www.ligazakon.ua/> - Система «ЛІГА: ЗАКОН» (ЕЛІТ, Бізнес, Юрист, Бухгалтер) - повна законодавча база України. «ЛІГА:ЗАКОН» в повній комплектації - це система інформаційно-правового забезпечення, яка надає нормативно-правову, консультаційну, довідкову інформацію по всіх галузях знань і видах господарської діяльності.

